

Jelena Jeremić
Visoka škola strukovnih studija
za obrazovanje vaspitača
Novi Sad
jelenajeremicns@gmail.com

UDK: 371.3:81'243

Pregledni rad

Primljen: 09.04.2021.

Prihvaćen: 04.05.2021.

DOI: <https://doi.org/10.53406/kd.v9i1.4>

MODELI PODSTICANJA USVAJANJA STRANOG JEZIKA KOD PREDŠKOLSKE DECE¹

Sažetak: Polazeći od toga da je danas sve popularnije i korisnije da deca od što mlađeg uzrasta počnu da savlađuju neki strani jezik, ovaj rad je posvećen modelima koji su se ili ranije koristili ili se i dalje koriste u praksi i radu s decom predškolskog uzrasta. U ovom radu mogu se naći **objašnjenja, procena i poređenje** tri modela usvajanja stranog jezika: komunikativno-iskustveni pristup Melanije Mikeš, komunikativno podučavanje jezika (eng. *The Communicative Language Teaching*) i totalni fizički odgovor (eng. *Total Physical Response* ili TPR). Cilj ovog rada jeste prikazati na pojednostavljen način kako ovi modeli mogu da se primenjuju, koja su njihova pravila po kojima se ističu u odnosu na ostale modele, kao i koje su mane i prednosti korišćenja ovih modela u procesu podsticanja usvajanja stranog jezika kod dece predškolskog uzrasta.

Ključne reči: usvajanje stranog jezika, komunikativno-iskustveni pristup, komunikativno podučavanje jezika, *The Total Physical Response* (TPR).

¹ Rad je nastao u okviru predmeta Metodologija pisanja završnog master rada na master studijama Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu

Uvod

Ljudska bića su po prirodi veoma komunikativna i društvena, a najbolji način ostvarivanja naših socijalnih potreba jeste kroz priču i razgovor. Budući da živimo u svetu u kom vlada globalizacija, iz mnogih razloga (socijalnih, ekonomskih i sl.) poznavanje dodatnih jezika pored našeg maternjeg skoro je neophodno. Mnogi roditelji, želeći da obezbede svojoj deci svetlu budućnost, tu činjenicu shvataju veoma ozbiljno. S obzirom na te činjenice, roditelji i njihova deca, pored mnogobrojnih fizičkih, muzičkih i likovnih aktivnosti i radionica, u ponudi imaju i škole stranog jezika. Kada uzmemo sve to u obzir, postavljaju se ključna pitanja „Kada je najbolje početi učiti strani jezik?” i „Na koji način deca najbolje uče strani jezik?”

Kada se koncentrišemo na prvo postavljeno pitanje, zdravorazumski možemo zaključiti da odgovor zavisi od mnogobrojnih faktora – od toga koji se jezički sistem usvaja, pa sve do samog deteta (Nišević i Marinković, 2017). Pored toga, može se zaključiti da postoji senzitivniji period kada je preporučljivo da dete počne da usvaja strani jezik. Deca usvajaju jezik, oni ga ne uče kao adolescenti i odrasle osobe. Samim tim, da bi im se olakšao proces, sa usvajanjem treba početi što ranije.

Sa druge strane, drugo postavljeno pitanje je podjednako bitno jer, logički gledano, ne usvaja svako dete jezik na isti način. Tokom istraživanja i traženja materijala i literature za ovaj pregledni rad, uočila sam da postoje mnogobrojni modeli i načini rada, kako sa odraslima tako i sa decom. U to nisam uračunala samouke taktike kao što su aplikacije za pametne telefone i kompjuterske programe. Ovi načini su dobra dodatna sredstva za učenje, ali ne bismo se mogli osloniti isključivo na njih.

Opis redovnog razvoja u domenu razvoja govora stranog jezika

Kada razmišljamo o redovnom i urednom razvoju jednog domena, obično nam na pamet padnu podele na faze ili određene periode života. To bismo mogli uraditi i kod razvoja govora stranog jezika i to na sledeći način (Dunn, 2012):

Prva faza

Ova faza bi se mogla nazvati „tihim periodom”. To je period tokom kog dete apsorbuje i sluša novi jezik, tačnije period koji traje pre nego što dete izgovori bilo koju reč na stranom jeziku. Tada je najbolje detetu ponavljati pesme, brojalice, igre i priče, ali bez prisiljavanja deteta da ponavlja. Tada je takođe od velike pomoći da dete gleda crtane filmove na ciljanom jeziku (pogotovo crtane filmo-

ve koji se mogu naći i na maternjem i na traženom stranom jeziku). Prisiljavanje deteta da u tom periodu ponavlja naglas reči i fraze može dovesti do stresa, a samim tim i do nazadovanja u procesu usvajanja.

Druga faza

Ova faza može se još nazvati i „period početka izgovora”. Tada dete počinje da izgovara kratke reči, fraze ili proste rečenice, bilo u razgovoru ili samoinicijativno. Najčešće su u pitanju imenice i glagoli. Da bi se prešlo u drugu fazu iz prve, potrebno je učestalo i što više koristiti ciljani jezik s detetom. U ovom periodu govor deteta je dosta imitirajućeg karaktera, kako u izgovoru tako i u akcentovanju. Veoma je bitan za formiranje vokabulara i kasnijeg usvajanja jezika, jer u drugoj fazi deca najviše upijaju reči.

Treća faza

„Unapređivanje znanja stranog jezika” je takođe naziv za treću fazu. Tokom ove faze deca nadograđuju reči i fraze na prethodno naučene pojmove i daju im konkretniji oblik. Najčešće su to reči koje opisuju već naučene imenice (npr. prirodne zamenice, pridevi i brojevi). Takođe, kao i u prethodnim fazama, koliko je dete izloženo kvalitetnom govoru, toliko će i napredovati u procesu usvajanja.

Primeri modela usvajanja stranog jezika

Tokom poslednjih decenija nastali su razni modeli usvajanja i učenja stranog jezika, kako za najmlađe generacije tako i za starije učenike. Vremenom, stariji modeli rada su bili razgrađivani i na njihovim dobrim i prihvatljivim aspektima rada nastajali su novi modeli, a njihovi slabiji aspekti bili su odbačeni, pošto nisu odgovarali tadašnjim shvatanjima i potrebama. Zahvaljujući toj činjenici, možemo da uočimo mnoge sličnosti između nekih modela (Richards & Rogers, 1986). Deo postojećih modela na koje sam nailazila tokom čitanja literature su: audio-lingvalni metod (eng. *The Audiolingual Method*), komunikativno podučavanje jezika (eng. *The Communicative Language Teaching*), totalni fizički odgovor (eng. *Total Physical Response* ili TPR), tihi pristup (eng. *The Silent Way*), učenje jezika u zajedništvu (eng. *Community Language Learning* ili CLL), prirodni pristup (eng. *The Natural Approach*), sugestopedija (eng. *Suggestopedia*) i mnogi drugi. Mnogi navedeni i nenavedeni modeli mogu se naći u stručnoj literaturi i na internetu, a oni koji su se najviše istakli tokom istraživanja literature za ovaj pregledni rad su: komunikativno-iskustveni pristup Melanije Mikeš, komunikativno podučavanje jezika (eng. *The Communicative Language Teaching*) i totalni fizički odgovor (eng. TPR). Istakli su se zbog svoje sadašnje

ili nekadašnje popularnosti, ali i zbog svojih prednosti, mana i prilagodljivosti za rad sa decom predškolskog uzrasta (što znači da su pisanje i čitanje veoma daleki i ambiciozni pojmovi i trebalo bi se koncentrisati na igru, slušanje, govor i pokret).

Komunikativno-iskustveni pristup Melanije Mikeš

Kao što možemo da uočimo po samom nazivu, komunikativno-iskustveni pristup Melanije Mikeš je pristup koji se usredsređuje na učenje nematernjeg jezika kroz iskustvo, kako bi deca kasnije mogla lakše da učestvuju u razgovoru, bilo kao inicijatori bilo kao ravnopravni sagovornici. Radi uspešnog napredovanja takođe je veoma bitno i da se prepoznaju reči u vokabularnom i gramatičkom smislu, ali i da se kroz iskustvo razume poenta i smisao reči (npr. da postanu svesni značenja određene reči i da znaju kada i kako da je koriste i sl.).

Kada koristimo ovaj pristup u radu s decom, moramo da obratimo pažnju na nekoliko pravila. U ovom pristupu reči se ne mogu učiti napamet kroz prisilno ponavljanje od strane predavača, već se one usvajaju kroz pesmice, razbrajalice i priče, kao i kroz pokret i razumevanje konteksta korišćenja reči. Takođe, predavač, kada počne aktivnost, ne sme da koristi maternji jezik dece, već treba da im se obraća isključivo na nematernjem jeziku, dok sa druge strane deca mogu da koriste koji god jezik ona žele. Isto tako, vrlo bitno pravilo prilikom korišćenja ovog pristupa jeste da se nikad ne prevodi nepoznata reč deci, već se objašnjava kroz sliku, gestikulaciju ili mimiku (u zavisnosti od reči, naravno) (Mikeš, 2005).

Dva pojma koja su takođe veoma bitna u ovom pristupu jesu kontekst (to je ono što mora da obezbedi predavač) i umni napor (to je ono što deca moraju da ostvare sama), tačnije u ovom slučaju bitno je znati kako dozirati ova dva pojma. Na početku se kreće od bogatog konteksta i malog umnog napora i kako časovi napreduju, kontekst treba da se smanjuje, dok sa druge strane umni napor treba da se povećava kako bi se ostvario što bolji napredak u usvajanju nematernjeg jezika. Radi postizanja što bogatijeg konteksta, prilikom početnog rada, bitno je imati što bolje uređen prostor za kvalitetan rad s ciljanom uzrasnom grupom. Pored prostora potrebno je imati i bogat asortiman igračaka, koje takođe imaju veliku ulogu u usvajanju nematernjeg jezika.

Pored svega gore navedenog, veoma bitni za ovaj pristup su materijali i sredstva za rad sa decom. Oni su tu da nama olakšaju posao, a i da se deci lakše približi nematernji jezik. Pored igračaka i lutaka (ginjol, na štapu, javajke i sl.), to mogu biti i fotografije, maske, kostimi, crteži, slikovnice, predmeti iz svakodnevnog života i bilo šta drugo što će nama pomoći da što lakše deci objasnimo i prikazemo nepoznate reči.

Ono što je zanimljivo u vezi s ovim pristupom jeste da je on stvoren prvenstveno za decu u prvom planu, tačnije on je apsolutno prilagođen za rad s decom predškolskog uzrasta i samo treba da se pazi s kojim predškolskim uzrastom se radi. To ne može da se kaže za druge modele, koji na neki način treba da se menjaju (ali ne previše da se ne bi izgubila suština i forma) da bi se mogli koristiti u radu s decom.

Primer:

Jedan tipičan primer koji sam našla u literaturi, a da je vezan za ovaj pristup, jeste *Jutarnja gimnastika sa Pecom*. U pitanju je vrlo interesantno animiranje lutke da bi se deca podstakla da rade jutarnju gimnastiku. Vaspitač na mater-njem jeziku najavi deci da će ih posetiti Peca koji će im pokazivati vežbe. Pecin zadatak je da daje instrukcije (pokazuje deci kako treba da rade) i komunicira s decom isključivo na nematernjem jeziku, dok deca reaguju i postupaju kako je prikladno. U ovom slučaju Peca preuzima ulogu predavača, a deci je to dodatno zanimljivo zbog činjenice da nema stroge atmosfere jer je Peca-nastavnik ustvari lutka (Mikeš, 2005).

Komunikativno podučavanje jezika (*Communicative Language Teaching*)

Komunikativno podučavanje jezika (*Communicative Language Teaching*) je model koji nastaje krajem šezdesetih godina kao reakcija na neuspeh oralnog pristupa / situacionog predavanja jezika (eng. *The Oral Approach / Situational Language Teaching*). Kod ovog modela glavni ciljevi i sredstva za savlađivanje bilo kog stranog jezika jesu interakcija i zajedničko rešavanje problema. Bitno je da se kroz obostranu i aktivnu komunikaciju svih učenika na času zajedno reši problem zadatka ili aktivnosti da bi se ostvario željeni rezultat. Zbog toga je za ovaj model usvajanja jezika karakteristično korišćenje aktivnosti koje u centar stavljaju igre uloga, rad u paru ili grupi. Takođe, centar fokusa se prebacuje sa učenja gramatičkih pravila na sticanje pravog jezika, ali i sa profesora isključivo na učenika, jer je ovde bitnije šta će i kako će da izjavi sam učenik, a ne profesor.

Cilj ovog modela jeste da se pomogne učeniku u sticanju sposobnosti neop-hodnih za komunikaciju, koje će kasnije u životu moći da primenjuje u razli-čitim situacijama. Kao što je već ranije navedeno, model nije koncentrisan na savlađavanje gramatike i njenih pravila, već na razvijanje vokabulara i izgovora do nivoa koji poseduje osoba čiji je to maternji jezik.

Bitni elementi ovog modela su: konstantna komunikacija na ciljnom jeziku tokom časa, korišćenje autentičnih izgovora i podsticanje na korišćenje ciljnog jezika van časova. U tome učenici imaju pomoć prilikom gledanja popularnih crtanih filmova, slušanja dečjih zanimljivih i lakih pesmica i slušanja priča i bajki (naravno, sve to na ciljnom stranom jeziku). U sadašnje moderno vreme to nam je nadohvat ruke zahvaljujući naprednoj tehnologiji i internetu, gde se

može naći veliki izbor prihvatljivog materijala za učenje.

Pošto komunikativno podučavanje jezika podstiče učenike na samousmeravanje, oni treba da koriste jezik i van učionice (bilo kroz govor bilo kroz slušanje jezika). Takođe, oni (ili njihovi roditelji) moraju biti odgovorni i svesni kako ga koriste, jer učitelj neće uvek biti tu da ih kontroliše i usmerava. Osim toga, ovaj model podstiče grupni rad i komunikaciju, što znači da tokom časova svi moraju biti podstaknuti na saradnju i druženje, jer da bi časovi bili uspešni, svi moraju da slušaju sagovornike i zajedno da rade na zadacima.

Za decu predškolskog uzrasta ovo je veoma dobar model ako se zadaci i teme prilagode njihovom uzrastu (kroz odabir vrste aktivnosti i njihove težine). Podstiče se socijalni i emocionalni razvoj, uče se osnovna pravila komunikacije, a samim tim što se usvaja drugi jezik, podstiče se kognitivni razvoj.

Najjača strana ovog modela jeste to što učenik razvija i usavršava svoj vokabular, a samim tim stvara samopouzdanje za slobodno komuniciranje na ciljanom jeziku. Pošto je kod učenja stranih jezika generalno problem probijanje govorne barijere, cilj ovog modela je rušenje te barijere (nešto što je veoma uspešno u odnosu na druge modele). Ujedno, podstiče se razvoj gramatičkih, sociolingvističkih, diskusionih i sličnih kompetencija.

S druge strane, velika kritika ovom modelu je to što je učenicima dozvoljeno da greše, pa ih treba sve individualno proveravati i ispravljati, što može biti vrlo teško ako se radi u grupi koja ima veliki broj učesnika (Richards & Rogers, 1986). Za tako nešto potrebno je da se predavač posveti što više svakom polazniku, a za to je potrebno dosta vremena. Zatim još jedna poteškoća je to što učitelji moraju ranije da se pripreme za časove. Predavačima je potrebno i da ulože dosta truda da bi učenici bili što više zainteresovani, motivisani i ohrabreni da redovno učestvuju i samim tim lakše usvajaju ciljani jezik.

Primer:

Jednostavan primer ovog modela, a da je prikladan za predškolski uzrast, jeste igra karticama, koja je veoma interesantna i zanimljiva deci. Deca koja učestvuju u igri podele se da rade u parovima ili u manjim grupama. Memorijske kartice sa savladanim rečima (koje su sa lepim i prikladnim slikama zadatih reči) rasporede se po stolu okrenute licem nadole. Da bi osvojila karticu, deca moraju da se sete i izgovore naziv slike na ciljanom jeziku i treba da kažu šta sve mogu da urade sa zadatim objektom (npr. pomaziti/nahriniti mačku, pojesti/oprati/iseći jabuku i sl.). Ovde je veoma važan i timski rad, pa parovi treba da sarađuju i pomažu jedni drugima da bi se setili što više reči. Pobeđuje par ili grupa koja skupi najviše kartica.

Totalni fizički odgovor (*The Total Physical Response – TPR*)

Kada se usredsredimo na naziv ovog modela, bukvalni prevod nam (otprilike)

može reći o čemu se radi. *Total Physical Response (TPR)*, ili u bukvalnom prevodu na srpski jezik totalni fizički odgovor, jeste pristup učenju drugog (nema-tjernjeg) jezika baziran na slušanju i povezan sa fizičkom aktivnošću u utvrđiva-nju razumevanja termina ili reči. Ovaj model nastaje šezdesetih godina prošlog veka, a njen osnivač je profesor psihologije sa Državnog univerziteta u San Ho-seu Džejms Ašer (James Asher). Razlog nastanka ovog modela je to što od onih koji su tada u Americi učili drugi strani jezik u školi (a većina ih je pripadala mlađoj populaciji), skoro niko nije uspevaio da ga savlada, niti je imao prijatno iskustvo tokom tog procesa (Asher, 1968). Pošto je i sam bio profesor psiholo-gije, Džejms Ašer nalazi inspiraciju u bihejviorizmu poznatog psihologa B. F. Skinera (B. F. Skinner). Tačnije, on smatra da je učenje rezultat imitacije, vežbe, ponavljanja i formiranja navika, pa samim tim to i postaje osnova ovog modela.

Cilj ovog modela jeste da se na samom početku kursa postigne što viši nivo znanja u oralnom aspektu jezika (razumevanje i izgovor jezika), dok ostali as-ppekti jezika kao što su pisanje i čitanje treba kasnije da se formiraju. U tom ra-zvoju pokret čini ključni deo usvajanja i učenja, jer podstiče lakše memorisanje i razumevanje. U TPR-u učenici usvajaju tako što reaguju na komande predavača ili nekog drugog učenika s kojim zajedno pohađaju kurs. Zbog toga je za ovaj model veoma karakteristično korišćenje imperativnog glagolskog oblika (kao npr. „pokaži mi”, „ustani” i sl.), a zatim tokom napredovanja dolazi do nadove-zivanja i nadograđivanja drugih oblika reči na te početne reči (npr. kombino-vanje imenica i prideva „stavi žutog majmuna na desnu stranu slike, a plavog na levu”).

Zašto je dobro koristiti ovaj model za usvajanje stranog jezika kod predškol-ske dece? Kratko rečeno, zato što TPR model ima stavove koje verno prati. Prvo, smatraju da ljudski mozak ima biološku predispoziciju da usvaja bilo koji jezik na svetu i da kao što deca usvajaju i reaguju na maternji jezik, tako i ostali (deca ili odrasli) ne uče jezik, već ga usvajaju. Cilja se da se jezik usvaja na nesvesnom nivou, a samim tim bez nekih pritisaka i poštovanja strogih pravila, i u opušte-noj sredini, što dovodi do duge memorije reči i termina. Sa druge strane, imaju stav da kao što deca usvajaju i razumeju svoj maternji jezik (npr. reaguju na komande roditelja, iako ne znaju da pričaju), tako i osnove nematernjeg jezika mogu da se usvoje kroz razumevanje i reagovanje na komande ili zapovedi.

S druge strane, kritike ovog modela su brojne. Model se često koristi samo za početni nivo usvajanja jezika, učenici ne uče gramatiku i gramatička pravila, mnogim starijim učenicima (odraslim i tinejdžerima) nije interesantno da kon-stantno obavljaju zadate komande, a što se tiče predavača, oni su često postav-ljeni u pasivnu poziciju koja im ograničava kreativnost u radu.

Takođe, za kraj je zanimljivo spomenuti da iz originalnog TPR modela vre-menom izrastaju grane i alternative, ali na istoj osnovi. Dobar primer je *To-*

tal Physical Response Storytelling Blejn Rej (Blaine Ray), koja je bila profesorka španskog jezika tokom devedesetih godina. Ona je prilagodila program zbog nezainteresovanosti svojih učenika.

Primer:

Prost primer korišćenja ovog modela, a da je prikladan za ciljani uzrast, jeste igra *Sajmon kaže* (*Simon Says*). Pravila su sledeća – deca treba pažljivo da slušaju učitelja koji im daje instrukcije (npr. „Sajmon kaže dodirni ruku”, „Sajmon kaže nađi plavu igračku” i sl.) i da pravilno odrađuju „zadatke”. Tako se igraju sve dok neko ne pogreši. Ispada ono dete koje je pogrešilo i igra traje sve dok ne ostane samo jedan učesnik, koji se proglašava za porednika (Reilly & Ward, 2005).

Zaključak

Cilj ovog preglednog rada je da se na razumljiv način prikažu tri modela usvajanja stranog jezika koja se mogu ili prilagoditi ili koristiti u originalu za rad s decom predškolskog uzrasta. Koliko sam uspela primetiti, u praksi se obično koriste aspekti modela i njihovim kombinovanjem dolazi se do savršenog modela koji je prikladan za trenutnu grupu s kojom se radi.

Komunikativno-iskustveni pristup Melanije Mikeš je pristup koji se bez razmišljanja i menjanja može primeniti za usvajanje bilo kog jezika u radu s bilo kojom uzrasnom grupom dece. Moglo bi se reći da je sačinjen od najboljih delova sledeća dva modela.

Komunikativno podučavanje jezika je dobar model zbog podsticanja izgovora jezika i pomeranja fokusa s učitelja koji priča na dete, tj. učenika. Takvim modelom rada otklanja se psihička barijera koja je jedan od najvećih problema i smetnji prilikom praktičnog korišćenja stranog jezika.

TPR model je interesantan zbog samog zahteva da se radi u opuštenom prostoru, gde je deci zanimljivo. Deci ovaj model takođe može biti zanimljiv i iz razloga što su njegove aktivnosti veoma interesantne (komande koje su zadate najčešće su deo neke igre).

Iz gorenavedenih objašnjenja mogu da zaključim da se u osnovi sve tri tehnike oslanjaju na nekoliko zajedničkih elemenata: na potenciranje da deca što više usmeno koriste nematernalni jezik, a što manje maternalni; da učesnici treba da koriste pokrete, gestikulaciju i mimiku; i da je ponavljanje pesmica i priča ključno za pravilno usvajanje reči i fraza. Pored svega toga, bitno je naglasiti da su materijali, sredstva, dobro uređen prostor i strpljenje osobe koja radi s decom neophodni elementi za kvalitetno usvajanje jezika. Decu treba podsticati i ohrabrivati svim tim elementima da bi se dobio optimalan rezultat.

Literatura

- Asher, J. J. (1968). *The Total Physical Response Method for Second Language Learning*. Preuzeto 05.03.2021, sa <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/674868.pdf>
- Dunn, O. (2012). *How young children learn English as another language*. Preuzeto 01.03.2021, sa <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/helping-your-child/how-young-children-learn-english-another-language?page=5>
- Mikeš, M. (2005). *Mali jezikoslovci se igraju i pevaju*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine.
- Nišević, S. i Marinković, L. (2017). *Psihologija detinjstva i adolescencije*. Novi Sad: Mediterran publishing.
- Reilly, V., & Ward, S. M. (2005). *Very Young Learners*. Oxford: OUP.
- Richards, J. C., & Rogers, T. S. (1986). *Approaches and methods in language teaching: A description and analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. Preuzeto 28.02.2021, sa <https://www.novaconcursos.com.br/blog/pdf/richards-jack-c.-&-rodgers.pdf>

Jelena Jeremić
Preschool Teacher Training College
Novi Sad

MODELS OF ENCOURAGING FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract: Starting from the fact that today it is more and more popular and useful for children to start learning a foreign language at a young age, this paper is dedicated to models that were either used before or are still used in practice and work with preschool children. In this paper, one can find explanations, assessment and comparison of three models of foreign language acquisition: Communicative-Experiential Approach of Melanija Mikeš, Communicative Language Teaching and The Total Physical Response. The aim of this paper is to present in a simplified way how these models can be applied, their rules by which they stand out from other models, as well as the advantages and disadvantages of using these models in encouraging foreign language acquisition in preschool children.

Keywords: foreign language acquisition, Communicative-Experiential Approach of Melanija Mikeš, The Communicative Language Teaching, The Total Physical Response (TPR).